

Arhiiv
Fond K 43909-3

Elaine Laer
klass 2⁴
Berggården,
Lisa

Ajaloo kontroll töö nr. 1.

Renessanssaja inimene. Renessanssaja inimese ideaaliks oli tugev vaba isiksus, kes böiki oma võimeid arendas kunsti-, kunstimaitses, kirjanduse-, kehakultuuri- ja ilu alal. Ildiaqi inimlikku ei ole mulle võõras" oli renessanssaja inimese loosungiks. Rõhutati isiksuse vabadust, seal juures ka vabadust andes inimesel madalamate instinktidelt, nagu loomus, südametus, egoism. Selle aja inimest iseloomustavad head ja halvad omadused tihti kõrvu ühes ja samas isikus. Ei või ka mainimata jätta naise üheväärsust mehega, mida tunnistavad arvukad portreed sellest ajast.

Saksa ja itaalia humanistid (võrdlus), Saksas humanistid tegutsesid usuliste kirsimisega, katoliku kiriku pahede paljastamisega, siis itaalia humanistidel alid sebastu rohkem rahvusvahelised ja ajaloolised huvid, oldi huvitatud klassilisest kirjandusest. Püüti äratada ellu antiikaega. Itaalia humanistid on Dante (+1321), kelle esimene kuulus proosa teos "Vite nuova" (uus elu) kuulub maailma esimesele psühholoogilisele romaaniide hulka. Tema kirjutab ka "Divina Commedia" (jumalik komöödia), mis on maailma kirjanduse tähelepanuväärsemaid teoseid. Seal kirjutab ta hirmutava rännakut läbi põrgu, puhastustule ja paradiisi. See on võimas filosoofiliselt sügav luuletus. Petrarca (+1374) lemmikala oli klassiline kirjandus, kuid ta oli huvitatud samuti kõigest inimlikust. Ta oli tugevasti mõjstatud Cicerost. Suurema osa oma töödest kirjutas Petrarca ladina keeles, kuid ta kirjutas nagu Dante, ka rahvakeeles, itaalia keeles. Kuulsad on tema luuletused, sonetid, tähelepanuväärsed keelepeensuse löttu. Tema's tärkas ka osimegeha loodustunne, arusaamine maastiku vastu. Petrarca on äratanud armastuse suure mineviku ja klassilise kirjanduse vastu. Saksa humanistid: Erasmus Rottterdamus teotse Inglismaal, Uadalmail, Saksamaal. Andis välja une kreeka keelse testamendi ja avaldas antiksete kirjandike ja kirikuisade kriitilisi väljandeid, pilkas munklust ja katoliku kiriku väärarhust. Ta aga jäi katoliku kirikule truaks. Suurem osa saksa humanistide koiklus konfliktist sattumast katoliku kirikuga, valgustasid küll selle pahesid, kuid elustasid rahva ja loidusid selle tõttu tülidest. Reuchlin (+1522) sai kuulsaks heebrea ja kreeka tekstide uurijana ja avaldada jana. Tema tüli dominiiklastega mõjutas teda koostama

"Epistolae obscurorum virorum" (Pimedate meeste kirjad), mille kirjutamisest ka teised saksa humanistid, nende hulgas ka Luther, osa võtsid. "Pimedate meeste kirjad" paljastasid katoliku kiriku pakesid nii osavalt, et katoliiklased alul relid oma meeste poolt väljaantud arvastid. Melanchton on ka üks saksa humanistidest.

Kirik renessansajal. Kui kirik ~~ts~~tskajal oli ainu ke õiguse, tarkuse ja võimu allikas, siis kaotas ta renessansajal selle tähtsuse. Paljastati tema pakesid ja väärtusi. Esiplaanile tõusis kunst ja kirjandus.

Seisn. Eord Rist-Euroopas reformatsiooni ajastul. Kui kunst ja kirjandus lõukas uuesti tükas, siis teinud muudatusi usulisel alal põhjas. Katoliku kirik oli oma võim kaotamas, sest preestrid ja paavstid ei elanud kõlbalt ja vajastid oma vikerse rahuldamiseks palju raha. Seepärast mõtlesid nad välja patunde andeksandmiseks indulgentskirjad (rahasedelid vastu anti patund andeks). Esimesena hakkas Prantsusmaa vastu paavsti võimule a. 1302. Inglismaal paljastas kiriku pakesid John Wiclif (+1384), kelle pooldajaid metsikult hukati. Tema pooldajaid hävitati metsikult. Tema usku levi tati edukalt Böömimaal. Kui tema järglane John Hus a. 1415 ketserluse pärast hukati nõud sid tema pooldajad tunnistama nende usulise ku-sekti.

Augustiinlaste munk Martin Luther (1483-1546) on oma me hise väljastumise ga paavsti ainuvõim patunde muutmise vastu välja astunud ja rahvushiku meelpäha Rooma vastu lökkete pu hunud (a. 1517-1520). Tema õpetus, et inimene ainult usu kaudu õndsakes saab, mitte tegudega ja et Kristus Jumala ja inimese vahel vahenda jaks on, tähendas täielikku lõhet minevikuga kirikus. Luther on katoliku kiriku tõed ümber lü kanud. Katoliku kiriku seitsmest sakramendist jättis ta ainult kaks (ristimine ja pühastiku söma aeg). Pühakute kultuse hävitamud. Selle vastu aga püstitas suuri paleusi pühakirjast. Iriku vabare hime igasugusest vahendusest usulises suhtes Juma laga. Võimalus ragaks saada ise seisvalt, nii nar qu pühakiri seda nõuab. Luther alustas võitlust kat. kiriku ja paavstluse vastu 1517. a. Witten bergis, lõi 1520. a. end ametlikult lahti katoliku kirikust, kaitses end Wormsi riigipäeval a. 1521, kus teda kuulutati lindpriiks. Luther tõl bis piibli saksa keelde, pani saksa vürstide toetusel aluse ev. lut. kirikule, koostas oma õpetu se kokkuvõttena kaks katekismust, lõi kiriku laule ja riise, kaotas katoliku kirikus nõutava tsölibaadi (abiellatus), muutis jumalateenistuse rahvakeelseks ja lihtsustas selle talitust (luterlus).

Zwingli (+1531) ja Calvin (+1564) on Sveis si refo rma torid. Zwingli teotse Saksa-Sveis sis - Zürich is Calvin Prantsuse Sveis sis - Genfis. Nad on salm ti lu kka mõistnud patunde muu tuse, on aga ka taotlunud riigi ja kogumete refo rmat siooni. Etende poolt rajatud kirikut nimetatakse "reformeeritud" kirikuks. Etende õpetus on sel lo poolest järjekindlam, et nad seadsid kristliku

peet vana X
seisused kuu-
"baroques"
(trüking)

kooguduse jälle põhialuseks kooguduse poolt vali-
tava vanaaate kooguga. Lutherluse kirikus aga
lõhevad piiskopi õigused üle maa härradele-
võrgile. Reformaatoid ei ole oma teed
mitte lõpuni käinud, sest nad ei ole jüt-
genud eemaldada teatud tugesid, need on:

1) pühakirja täieline autoriteet jumaliku
lunnastuste lunnistajana 2) Kristus inio-
meseha ja jumalana ühes isikus 3) Sakra-
mentide lunnastusmõju usn kõrvale. Krii-
on ka nemad dogmadest kinni pidanud ja
oma õpetusele nõudnud vahenditut usku-
mist, mida nad aga hukka mõistsid vanas
kirikuõpetuses. Krimetatud reformaatoid
ei jõudnud mitte üksmeelele ja kyllustusid
õpetuses püha õhtusöömaajast, mille tõttu nad
endale palju kahju tegid.